

Liderlikte Kadınlar

Şemot 5781

Bu haftaki peraşaya “Bir Liderin Doğuşu” başlığı verilebilirdi. Paro’nun kızı tarafından evlat edinilen Moşe’yi, Mısır prensi olarak yetiştirken görmekteyiz. Onu genç bir adamken, gerçek kimliğinin gerektirmelerini ilk kez fark ederken izlemekteyiz. Köleleştirilmiş ve acı çeken bir halkın bir mensubudur ve öyle olduğunu bilmektedir: “Büyüdüğünde kendi halkına çıktı ve onları ağır işlerinde çalışırken izledi. Bir Mısırlının, kendi halkından bir İbrani’yi dövdüğünü gördü” (Şemot 2:10).

Moşe araya girmektedir – eyleme geçmektedir: Gerçek bir liderlik işaretidir bu. Onu üç kez - iki kez Mısır’da, bir kere de Midyan’da – şiddet kurbanlarını kurtarmak için müdahale ederken görmekteyiz. Ardından, Tanrı’nın, halkını özgürlüğe çıkarmak üzere onu göreve çağırdığı, Yanan Çalılık’taki o büyük sahneye tanık olmaktadır. Moşe dört kez tereddüt etmiş ve sonunda Tanrı öfkelenince, Moşe başka bir seçeneği olmadığını anlamıştır. Bu, bir kahramanın doğuşuna dair klasik bir anlatıdır.

Ama bu yalnızca yüzeydeki hikâyedir. Tora, derin ve incelikli bir kitaptır ve mesajını her zaman yüzeyde vermez. Yüzeyin hemen altında, çok daha dikkate değer başka bir hikâye vardır; ve tek bir kahraman değil, altı kadın kahramanla ilgilidir bu hikâye – onlar olmasa bir Moşe’nin de olmayacağı altı cesur kadının hikâyesi.

Bunların ilki, Amram’ın eşi ve Bene-Yisrael’in üç büyük lideri haline gelecek üç kişinin – Miryam, Aaron ve bizzat Moşe – annesi olan Yoheved’dır. Mısır zulmünün zirvesinde bir çocuk sahibi olma, onu üç ay boyunca gizleme ve sonra da ona kurtarılmaya şansı sağlayacak bir plan tasarlama cesaretini gösteren kişiydi Yoheved. Onun hakkında çok az şey biliyoruz. Tora’da kendisinden bahsedilen ilk yerde, ismi dahi geçmemektedir. Ama işte, anlatımı okuduğumuzda, aklımızda onun kahramanlık ve becerikliliğine dair hiçbir şüphe kalmamaktadır. Çocuklarının hepsinin birer lider hale gelmesi kazara olmuş değildir.

İkincisi, Yoheved'in kızı ve Moşe'nin ablası olan Miryam'dır. Küçük sepet nehrin akıntısıyla ilerlerken sürekli ona göz kulak olan oydu ve bebeğin kendi halkı içinde emzirilip yetiştirilmesi önerisiyle Paro'nun kızına başvuran da oydu. Tanah'ın metni genç Miryam'ın portresini, alışılmadık bir korkusuzluk ve soğukkanlılık timsali şeklinde resmetmektedir. Rabinik gelenek ise daha da ileri gider. Harikulade bir Midraş öğretisinde, Bene-Yisrael'de doğan her erkek bebeğin nehirde boğulacağını öğrendiği zaman Amram'ın, artık hiç çocuk doğmaması için Bene-Yisrael'i, eşlerinden boşanmaya sevk ettiğini okuruz. Amram bunu belli bir mantıkla yapmıştı. Bebeklerin yüzde elli ihtimalle doğar doğmaz öldürüleceği bir dünyaya çocuk getirmek doğru olabilir miydi? Ama işte, geleneksel bilgilere göre, genç kızı Miryam ona itiraz etmiş ve onu fikrini değiştirmeye ikna etmişti. "Senin fermanın," demişti, "Paro'nunkinden daha kötü. Onunki sadece erkek bebekleri etkiliyor; seninkiyse tüm bebekleri. Onunki, çocukları bu dünyadaki yaşamdan mahrum bırakıyor; seninki ise onları Gelecek Dünya'dan bile mahrum bırakacak." Amram bunun üzerine yumuşamış ve sonuçta Moşe doğmuştu.¹ Bunun gerektirmesi açıktır: Miryam'ın inancı, babasınınkinden daha kuvvetliydi.

Üçüncü ve dördüncüsü, Paro'nun soykırıma yönelik ilk girişimini boşa çıkarmış olan iki ebe, Şifra ve Pua'dır. Kendilerine, Bene-Yisrael'in erkek bebeklerini doğumdan hemen sonra öldürmeleri emredilmiş olmasına rağmen "Tanrı'dan korkmuşlar ve Mısır kralının onlara yapmalarını söylediği şeyi yerine getirmemişler; çocukların yaşamasına izin vermişlerdi" (Şemot 1:17). Huzura çağrılıp itaatsizlikle itham edildiklerinde de Paro'yu zeki bir kılıf-öyküyle kurnazlıkla alt etmişlerdi: "İbrani kadınlar çok dinç; biz gelmeden onlar doğurmuş oluyor" demişlerdi. Cezadan kurtulmuşlar ve çok sayıda hayatı kurtarmışlardı.

Bu hikâyenin önemi, Yahudiliğin medeniyete olan en büyük katkılarından birinin kaydedilmiş ilk örneği olmasındadır. Bu katkı da, güç ve iktidarın ahlaki sınırları olduğu fikridir. İtaat edilmemesi gereken bazı talimatlar vardır. "Ben sadece emirleri yerine getiriyordum" bahanesiyle affedilemeyecek insanlık suçları vardır. Genel olarak "sivil itaatsizlik" terimiyle bilinen bu kavram genellikle on dokuzuncu yüzyılda yaşamış Amerikalı yazar Henry David Thoreau'ya atfedilir ve uluslararası bilince, Holokost ve Nuremberg mahkemeleri sonrasında girmiştir. Ne var ki bunun gerçek orijini, binlerce yıl öncesinde, iki kadının, Şifra ve Pua'nın davranışında yatmaktadır. Abartısız cesaretleriyle, tarihin ahlaki kahramanları arasında yüksek bir mevkie hak kazanmışlar, bize, uyumlu davranma uğruna yanlışa boyun eğmeye karşı vicdanın ve ülke kanununa karşı gerçek adaletin üstünlüğünü öğretmişlerdir.²

Beşincisi, Moşe'nin eşi Tsipora'dır. Bir Midyan rahibinin kızı olan Tsipora, böylesine tehlikeli bir macerada hayatını riske atmak için hiçbir sebebi olmamasına rağmen, Moşe'ye Mısır'a yönelik misyonunda eşlik etme konusunda kararlıydı. Son derece muammalı bir anlatımda, oğluna *berit mila* yapmak suretiyle Moşe'nin hayatını kurtaran o olmuştu (Şemot

¹ Şemot Raba 1:13.

² Tabii ki, Şifra ve Pua'nın Yoheved ve Miryam için kullanılan alternatif isimler olduğu yönünde bir Midraş geleneği vardır (Sota 11b). Onları Yoheved ve Miryam'dan farklı kişiler olarak değerlendirmekle, Abravanel ve Luzzatto tarafından verilen açıklamayı takip etmiş oluyorum.

4:24-26). Tsipora hakkında edindiğimiz izlenim, onun, hayati bir anda, Tanrı'nın ne talep ettiği konusunda bizzat Moşe'den bile daha iyi bir sezgiye sahip olan anıtsal bir kararlılık timsali olduğu yönündedir.

Altı cesur kadın içinde en ilgi çekici olanını en sona sakladım: Paro'nun kızı. Bene-Yisrael'den bir çocuğu kurtarıp, tam da babasının Bene-Yisrael'i imha etmeyi planladığı sarayda kendi çocuğu gibi büyütme cesaretini gösteren o olmuştu. Hitler, Eichmann veya Stalin'in kızının böyle bir şey yaptığını hayal edebilir miyiz? Ana hatları sadece belli belirsiz şekilde verilmiş olan bu simada – Moşe'ye ismini veren bu kadında – aynı anda hem kahramanca hem de zarif bir şeyler vardır.

Paro'nun kızı kimdi? Tora onun ismini anmamaktadır. Ancak Divre Ayamim kitabının ilk bölümü, Paro'nun Bitya adlı bir kızından bahsetmektedir ve Hahamlarımız, Moşe'yi kurtaran kadının o olduğunu belirtirler. Bitya ismi (bazen Batya olarak telaffuz edilir), “Tanrı'nın kızı” anlamına gelir. Hahamlarımız en çarpıcı derslerinden birini buradan türetmişlerdir:

Kutsal Olan, Mübarek'tir O, ona şöyle dedi: “Moşe senin oğlun değildi; ama yine de sen onu kendin oğlun addettin. Sen de Benim kızım değilsin; ama seni kızım addedeceğim.”³

Hahamlarımız ayrıca, Paro'nun kızının, son derece *tsadik* olan ve bu nedenle cennete hayattayken giren az sayıdaki kişiden (geleneğe göre bu niteliğe sahip dokuz kişi vardır) biri olduğunu eklemişlerdir.⁴

Dolayısıyla, yüzeyde, Şemot peraşası, olağanüstü bir adamın liderliğe girişi hakkında olsa da, yüzeyin hemen altında, onlar olmasa bir Moşe'nin de olmayacağı, sıra dışı nitelikteki altı kadına dair alternatif bir anlatım yer almaktadır. Bu kadınlar, Yahudi tarihi boyunca, Tanah'taki Devora, Hanna, Rut ve Ester'den, Sara Schenirer ve Nehama Leibowitz gibi daha çağdaş dini simalara ve Anna Frank, Hanna Seneş ve Golda Meir gibi daha laik simalara kadar uzanan uzun bir güçlü kadınlar geleneğine mensuptur.

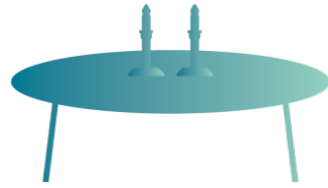
Ama eğer kadınlar liderlikte bu denli güçlü bir şekilde öne çıkıyorsa, nasıl olmuştur da, kadınlar Yahudi kanununda belli başlı liderlik rollerinin haricinde tutulmuşlardır? Eğer dikkatli bir şekilde bakarsak, tarihi açıdan kadınların iki alandan hariç tutulduklarını görürüz. Bunlardan biri, Aaron ve oğullarına verilmiş olan “Koenlik tacı”dır. Diğeri de David ve oğullarına verilmiş olan “krallık tacı”dır. Bunlar, hanedana bağlı halefiyet prensibi üzerine kurulu iki roldür. Ama kadınlar üçüncü taçtan – “Tora tacı”ndan – hariç tutulmamışlardır. Sadece erkek değil, kadın peygamberler de olmuştur. Hahamlarımız yedi tane kadın peygamber saymışlardır (Megila 14a). Mişna döneminden (Berurya, İma Şalom) bugüne kadar, her zaman büyük kadın Tora bilginleri de olmuştur.

³ Vayikra Raba 1:3.

⁴ Dereh Erets Zuta 1.

Söz konusu olan, daha genel bir ayrımıdır. Rabi Eliyau Bakşı-Doron, *Binyan Av* başlıklı Soru-Cevap eserinde, resmi yetki (*samhut*) ile fiili liderlik (*anaga*) arasında bir ayrım yapar.⁵ Yetkili mevkilerde bulunan insanlar vardır – başkanlar, başkanlar, CEOlar – ki bunlar hiç birer lider olmayabilir. İnsanlara söylediklerini yaptırma gücüne sahip olabilirler, ama hiç takipçileri yoktur. Herhangi bir hayranlık heyecanı uyandırmazlar. İnsanlara, kendilerini örnek alma yönünde hiçbir ilham vermezler. Buna karşılık, hiçbir resmi mevkide bulunmayan, ama tavsiye için başvurulmuş ve rol modelleri olarak el üstünde tutulan liderler olabilir. Herhangi bir güçleri yoktur, ama büyük etki sahibidirler. Yisrael’in Peygamberleri bu kategoriye mensuptur. Keza, genellikle *gedole Yisrael*, yani her neslin büyük Hahamları da aynı şekilde. Ne Raşi ne de Rambam herhangi bir resmi mevkide bulunmuştur (bazı araştırmacılar Rambam’ın Mısır’ın hahambaşısı olduğunu söylemektedirler; ama her ne kadar oğul ve torunları bu mevkide bulunmuşsa da, çoğu araştırmacı Rambam’ın bu mevkide bulunmadığı görüşündedir). Liderliğin, mevkie veya unvana değil de kişisel niteliklere bağlı olduğu – Max Weber’in “karizmatik otorite” olarak adlandırdığı – durumlarda, kadınlar ve erkekler arasında hiçbir farklılık yoktur.

Yoheved, Miryam, Şifra, Pua, Tsipora ve Batya’nın liderliği, ellerinde tuttıkları herhangi bir resmi mevkiden kaynaklanıyor değildi (Batya, Mısır prensesi olarak sahip olduğu resmi unvana *rağmen* bir liderdi). Bu kadınlar, cesaret ve vicdana sahip oldukları için birer liderdi. Gözlerinin iktidar tarafından korkutulmasını veya koşullara mağlup olmayı reddetmişlerdi. Mısır Çıkışı’nın gerçek kahramanları onlardı. Onların cesareti bugün bile bir ilham kaynağı teşkil etmektedir.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Bu kadınlar tarafından ortaya konan tercihler ve farklı karakteristikler, Moşe’yi, benzersiz liderlik pozisyonuna olan yolculuğunda nasıl etkilemiştir?
2. Sizce güç ve iktidarın ahlaki sınırları nelerdir?
3. Tora’daki tüm hikâyeler içinde, Batya’nın hikâyesini benzersiz kılan nedir?

www.RabbiSacks.org

@RabbiSacks

The Office of Rabbi Sacks, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved • Rabbi Sacks’ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir

⁵ Rabi Eliyau Bakşı-Doron, *Şut Binyan Av*, 2. Nüsha, no. 65.